

Forord

Man møder ofte den påstand, at billedet spiller en stigende rolle i det moderne samfunds kommunikative kredsløb. Det visuelle dominans anses for at være et af modernitetens konstituerende træk, og det forekommer uundgåeligt, at dynen af billedstof fra TV, biografier, video og illustrerede publikationer efterhånden vil få skriftkulturen til at gispe efter luft. For det indre blik tager to forskellige figurer form, nutidens billedlæser over for fortidens bogstavlæser, og alt efter kulturpolitisk holdning bedømmes de visuelle udtryksmidlers vækst som endnu et demokratisk fremskridt eller som endnu en gravsten over oplysningens filosofiske og politiske diskurs. Den globale moderniseringsproces lader sig i alt fald ikke standse, siges det, den fortsætter ubønhørligt sin afvikling af forældede tegnsystemer for at erstatte dem med nye og tidssvarende.

Imidlertid er diskussionen om forholdet mellem fortidens skrift og nutidens billeder – det gælder naturligvis de fleste kulturpolitiske diskussioner, der føres på slagordsniveau – ikke så enkel. En dominerende billedkultur er f.eks. ikke uden videre et moderne fænomen, og en politisk statsform som enevælden havde ikke klaret sig uden det betydningsmættede ikonografiske system, som barokken var. Det hævder *Bent Holm* i dette nummers indledende artikel: *Kongen og Narren. Symbol, teatralitet, spektakularitet i barokkens teater*, hvor han analyserer barokkens teater som absolutismens metafysiske overbygning. Med sin strukturalistiske og genrehistoriske synsvinkel og orientering mod den politisk-historiske kontekst har artiklen det samme kulturanalytiske sigte som den artikel af Stephen Greenblatt om Dürers monumenter, vi bragte i *K&K* 71.

Bent Holm beskriver barokkens teatralitet på baggrund af et fransk og dansk illustrationsmateriale. Vi ser billeder af Ludvig 14. og Christian 5. som Apollon eller Jupiter i kristent-antikke scenerier omgivet af magtens, historiens og universets symboler, billeder der spredtes overalt i samtiden på salenes vægge og lofter, på teatrenes scener og i tidens billedbøger: almanakkerne. Denne magtfulde barokke ikonografi dominerede tilmed karnevalskulturens modbilleder, som bl.a. Bakhtin og Peter Burke har analyseret. Narrekongen Harlekin er nok en parodi på Solkongen, men de to kongers visuelle fremtræden er identisk, holdt inden for tidens billedkonvention. I artiklens anden del læses Holbergs *Ulysses fra Ithacia* som et opgør med denne billedmytologi.

Skønt Holberg støttede enevælden som en rationel og naturlig styreform, afviste han dens påtrængende og arkaiske visuelle overbygning. På paradoksalt vis brugte han teateret til at uddrive teatraliteten ned.

Også *John Mortensens* artikel handler om billeder, nærmere bestemt om forsøget på at omsætte et af vor tids dominerende fortolkningsparadigmer, den freudske psykoanalyse, i spillefilmens billedforløb. Nicolas Roegs *Bad Timing* fra 1980 er kendt for sit tætte parløb med psykoanalysens teorier i opbygning af både tematik og formsprog. Filmen fortæller historien om en psykoanalytiker, der forelsker sig i sin patient og tematiserer samtidig konflikten mellem den indelukkede tosomhed og begærets triangulære struktur helt frem til vidensdriftens tragiske slutspil. Roeg komponerer både de enkelte billeder og hele billedsekvenser i overensstemmelse med det ubevidstes forskydnings-, fortætnings og associationslogik, hvorved det lykkes for ham at fortælle og billedliggøre parforholdets udviklingshistorie med psykoanalysens redskaber. I sine detaljerede analyser lukker *John Mortensen* Roegs omhyggelige konstruktion op og blotlægger det tætte væv af farver, former og forløb, som er filmens betydningsstruktur.

Litteraturen på sin side har også andre billeder end skriftbilledet. Realismens og naturalismens tekster med deres detaljerede natur-, person- og interieurskildringer har traditionelt været betragtet som ordskilderier, der efter bedste evne forsøgte at afbilde både det borgerlige samfunds materielle virkelighed og sjælen i natursymbolens udtryk. Disse modernitetens første tekster, som man i dansk litteratur f.eks. kan finde i J.P. Jacobsens forfatterskab, har altså været betragtet som tidlige forsøg på sprogligt at opsuge det sociale livs stigende visuelle overflod, men også dette velkendte forhold mellem billede og tekst kan problematiseres.

Erik Østerud læser således i sin artikel *J.P. Jacobsen som natur- og kropsallegoriker* Jacobsens naturalistiske detailbeskrivelser som allegorier. Detailophobningen viser ikke ud i virkeligheden, den blokerer tværtimod for læserens visualisering og gør figuraliteten til et underordnet moment i billedets læselighed, hvorfor dets karakter af sammenvævede leksikalske koder nærmere retter opmærksomheden mod teksten selv. Inspireret af antologien *Skud*, redigeret af Anders Østergaard og udkommet i år, har også *Erik Østerud* fra Jacobsens forfatterskab valgt »Et Skud i Taagen« til sin analyse, der med held anvender resultaterne fra de senere års omfattende teoretiske arbejde med allegorien. Hovedtanken er, at Jacobsen i sine skønlitterære tekster først og fremmest søgte at udtrykke sit velkendte darwinistiske natursyn, men at han også med sine allegorier vil vise, at naturen ikke uden videre lader sig læse med kulturens briller.

I *Syv fantastiske analyser af Karen Blixens »Ringene«* fortsætter *Leif Søn-*

dergaard diskussionen fra Jørgen Holmgaards og Jørgen Dines Johansens artikler i *K&K* 65-66 om tekstanalysens grundlag, idet han dels formulerer sine egne tekstanalytiske principper, dels demonstrerer disse princippers anvendelighed ved at gennemføre syv forskellige analyser af Blixens korte fortælling fra hver sit metodisk-teoretiske udgangspunkt. Hovedsynspunktet i *Leif Søndergaards* elleve tekstanalytiske principper er anvendelsen af en inklusiv metode, som ubørbent kan kombinere alle de semantiske paradigmer, der hver for sig belyser dele af teksten, samt respekten for tekstens polyfoni.

Erik Nielsens artikel *Om død og tid og Faulkner-novellen »A Rose for Emily«* er en analyse af en tidlig Faulkner-historie. *Erik Nielsen* interesserer sig for den særlige tidskonception, der skulle give forfatterskabet et af dets væsentlige stilistiske særpræg. Med sin faderbundne sydstatsfeltinde har novellen åbenlyse både ødipale og politisk-historiske lag, men dens egentlige tema er tidens væsen, den biologiske tids banale udtydning over for en betydningstung fortætning af fortid og fremtid i det nærværende nu.

Mens både Blixen og Faulkner hører til skriftkulturens tunge drenge k/m, er den unge forfatter Bret Easton Ellis, som for nylig har chokeret den amerikanske offentlighed, bl.a. interessant ved at vende billedfloden så den strømmer tilbage i skriften. *Birgit Olsen* viser i *Et amerikansk mareridt. Om Bret Easton Ellis' American Psycho*, hvordan Ellis i sin roman fra 1990 beskriver den postmoderne subjektløse amerikaner, som yuppien hvis sprog er programmeret af modevarekatalogernes billed- og tekstflader, og hvis fraværende personlighed derfor trues af enhver følelsesytring, der overskrider denne glimerverden. Kun ved at myrde og lemlæste de truende medmennesker, og især dem af hunkøn, kan helten retablere sin selvkontrol. Ved romanens udgivelse opfordrede feministiske organisationer til boykot af forlaget, hvilket er påfaldende i et samfund, hvor, som *Birgit Olsen* bemærker, splatterfilmen hører til tidens gennemæssige innovationer, og massemorderes retssager er den foretrukne TV-underholdning. Modviljen mod at se den seriøse litteratur invaderet af de mest skræmmende tendenser fra modernitetens billedkultur viste sig i den situation intakt.

Nummeret afrundes med tre anmeldelser.

Red.

